תורה אור

דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מאי דכתיב °כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה *קרי להו 'צום' וקרי להו 'ששון ושמחה' בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום? אמר *רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש גזרת המלכות צום, אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין, אי הכי ט"ב נמי? אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות דאמר מר *בט' באב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר תניא *אמר ר"ש ארבעה דברים היה ר"ע דורש °ואני אין דורש כמותו צום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר °(ברביעי) בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר ואמאי קרי ליה רביעי רביעי לחדשים, צום החמישי זה תשעה באב שבו נשרף בית אלהינו ואמאי קרי ליה חמישי חמישי לחדשים צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים, צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר °ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלם ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדי להסדיר חדשים כתיקנן, ואני איני אומר כן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר שנאמר °ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הוכתה העיר ועשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דברי מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון אלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה לסדר פורעניות. איתמר *רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית רבי יוחנן וריב"ל אמרי לא בטלה מגילת תענית: רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום והנך נמי כי הני רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית הני הוא דתלינהו רחמנא בבנין בהמ"ק אבל הנך כדקיימי קיימי, מתיב רב כהנא מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ורבי יהושע וסיפר ואמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם א"ר יוסף שאני חנוכה דאיכא מצוה, א"ל אביי ותיבטיל איהי ותיבטל מצותה: אלא אמר רב יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא מתיב רב אחא בר הונא בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטרייא: שגזרה מלכות יון גזרה שלא להזכיר שם שמים על פיהם וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך היו כותבים "בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון" וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה, וביטלום ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפין? הכא במאי עסקינן בזמן שבית המקדש קיים

ותיפוק

זכריה ח · ירמיה נב · יחזקאל כד · שם לג

דאמר רב חנא בר ביזנא כו'. דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים ומתניתין בזמן הזה קא איירי מדקתני וכשהמקדש קיים כו': **יש שלום.** שאין יד העובדי כוכבים תקיפה על ישראל: **יהיו לששון ולשמחה.** ליאסר בהספד ובתענית: **יש גזרת המלכות צום** · חובה להתענות בהן: **רצו אין מתענין** · וכיון דרשות הוא לא מטריחינן שלוחים עלייהו: **ארבעה דברים הללו כו'** · וזו אחת מהן והג' שנויין בתוספתא *דסוטה ובסיפרי בן אדם יושבי החרבות וגו' הצאן והבקר ישחט וגו' ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו': **סמך מלך בבל** · התחיל לצור עליה: **שמועה לגולה** · לגלות יכניה שגלו לבבל אחת עשרה שנה לפני החורבן: **שאני אומר על ראשון** · שבסדר מקרא: **ראשון** · לפורענות בתחלה הובקעה העיר ואח"כ נשרף הבית בתשעה באב ובתשרי שלאחריו נהרג גדליה ובטבת שלאחריו באתה השמועה: **והוא אומר על ראשון** · שבפסוק אחרון לפורענות: **ועל אחרון** · שבמקרא ראשון לפורענות שהרי תחילה סמך ואח"כ הובקעה כמנא י"ז בתמוז שהוא ראשון במקרא אחרון לסמיכת בבל שהוא מאוחר במקרא: **אלא שהוא מונה לסדר חדשים** · ולומר שלא הקפיד המקרא אלא על סדר החדשים לכך מנה תמוז קודם לטבת ואני מונה אף לסדר פורענות: **בטלה מגילת תענית** · ימים טובים שקבעו חכמים ע"י נסים שאירעו בהם ואסרום בתענית ויש מהן אף בהספד וכתובים במגילה אחת "אלין יומיא דלא להתענאה בהון כו'" עכשיו שחרב הבית בטלו ומותרין בהספד ובתענית: **אין שלום צום** · ואע"ג דבזמן הבית קרינהו מועדים טובים: **והנך נמי** · דמגילת תענית כי הני משוין להו כי היכי דהני בטלי הני נמי בטלי: **דתלינהו בבנין** דע"י החורבן הוקבעו לצום ועל ידי הבנין הוקבעו ליום טוב שכשנבנה בית שני שלחו בני הגולה "האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים" מיום החורבן כמו שנאמר שם (זכריה ז) שהשיבם הקב"ה "כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וזה שבעים שנה" וגו' ומכאן ואילך יהיו לששון ולשמחה ולמועדים טובים: **וירד ר' אליעזר כו'** · ורבי אליעזר ורבי יהושע אחר חורבן הבית הוו דבימי רבן יוחנן בן זכאי רבם חרב הבית: **התענו** · כלומר עשו תשובה: **דמפרסם ניסא** · כבר הוא גלוי לכל ישראל ע"י שנהגו בו המצות והחזיקו בו בשל תורה ולא נכון לבטלו: **בתלתא בתשרי כו'** · כך כתוב במגילה לשון ארמי בטילת אדכרתא ביטלו אזכרת שם שמים מן השטרות ובקושי יכלו לבטל שכבר נהגו העם וכששמעו חכמי' ובטלום הוכשר הדבר בעיניהם ונחשב להם לנס ועשאוהו י"ט :

ותיפוק

הואיל והוכפלו בו הצרות · ביום שבעה עשר בתמוז נמי אירע חמשה דברים כדתנן בפרק בתרא דתענית (דף כו·) אבל חורבן בית המקדש תקיפא טובא ועוד לא דמי לט' באב דצרה אחת הוכפלה בו: **זה** תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר · *היינו בראשונה אבל בשניה הובקעה בי"ז ומשום הכי עבדינן בי"ז תענית והך ברייתא מתניא בירושלמי וגרסי' בה י"ז בתמוז ואע"ג דכתיב בקרא בתשעה לחדש קלקול חשבונות היו שם ופליג אש"ס דידן ורוצה לומר דמתוך טרדתם טעו בחשבונם ולא רצה הפסוק לשנות מכמו שהיו סבורים: **זה** תשעה באב שבו נשרף · בפרק בתרא דתענית (דף כט·) רמי קראי אהדדי דבסוף מלכים כתיב דנשרף בשבעה ובספר ירמיה כתיב בעשור לחדש וישרוף וגו' ומשני דבז' לחדש נכנסו אויבים להיכל ואכלו ושתו בו [שביעי] שמיני ותשיעי עד סמוך היום לעתותי ערב הציתו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור: **וירד** רבי אליעזר ורחץ · ממתני' דעל כסליו מפני חנוכה לא הוה ליה לאקשויי דלעולם לא חשיב יו"ט ואפילו הכי מדליקין נרות זכר לנס:

ותיפוק

קא א ב ג מיי' פ"ה מהל' תענית הל' ב ג סמג עשין דרבנן ג טור א"ח סימן תקמט :

[ורבא מתרץ שם בתענית כח:]

נושא (המשך)
ד' הצומות שהוזכרו בנביא
ימים (תעניים) שבזמן בנין
בית המקדש היו למועדים
לששון ולשמחה

רבינו חננאל

יוצאין על ניסן מפני הפסח וכו'. ואקשינן וליפקו שלוחין נמי בתמוז ובטבת מפני הצומות שיש בהן ופריק רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום כלומר כל זמן שבית המקדש קיים יהיה לששון ולשמחה. יש גזרה צום אין גזרה ואין שלום כגון עתה בזמן הזה רצו מתענין רצו אין מתענין וכיון שאם רצו שלא להתענות בהן אין חובה עליהן לפיכך אין שלוחין יוצאין בהן אי הכי ומפני מה יוצאין באב ופרקינן משום שהוכפלו בו צרות מפני שחרב בו הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר קבלו עליהם' באב צום לעולם בגלות ואע"פ שאין שם סכנה בזמן הזה לפיכך יוצאין באב תניא ארשב"י ד' דברים היה ר' עקיבא דורש ואלו הן. א' ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו'. ב' הצאן והבקר ישחט להם וגו' ג' בן אדם יושבי החרבות על אדמת ישראל וגו'. ד' כה אמר ה' צום הרביעי וגו'. ואלו ד' דברים מפורשין בספרי דבי רב (בפרשת ואתחנן) ובתוספתא במסכת סוטה (פ"ו) וארשב"י זה אחד מן ד' דברים שהיה ר' עקיבא דורש ואף אני דורש כמותו ולא הלפתי על דבריו אלא בצום העשירי בלבד שהוא אומר עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים ואני אומר צום העשירי זה ה' בטבת שבאתה שמועה לגולה כי נחרבה העיר ונשרף הבית ונראין דברי מדבריו שהוא אומר בתמוז הובקעה העיר ובאב נלכדה העיר. ובתשרי נהרג גדליהו בן אחיקם ובטבת סמך מלך בבל נמצאו הדברים הללו שלא על הסדר כי אחרי שנלכדה העיר ונשרף הבית מזכיר סמיכת החיילות על ירושלים ואע"פ שהוא על הסדר לסדר החדשים שמחשב רביעי תמוז. ואב חמישי ותשרי שביעי וטבת עשירי הפורעניות אינן על הסדר שמאחר הסמיכה מן השרפה ואני מונה לסדר חדשים ולסדר פורעניות על הסדר. בחדש הרביעי הובקעה העיר ובחמישי נלכדה ובשביעי נהרג גדליה בן אחיקם ובעשירי באת שמועת הפורענות הללו בגולה בבבל ועשו יום שמועה כיום שרפה : **איתמר** רב ור' חנינא אמרו בטלה מגלת תענית פי' כל הכתוב במגילת תענית די לא להתענאה בהון כי הם כמו ימים טובים שאסור להתענות בהן בטלה וכל הרוצה להתענות בהן מתענה וראיה אלו ג' תעניות י"ז בתמוז ג' בתשרי וי' בטבת בזמן שיש שלום הם כימים טובים ואסור להתענות בהן כדכתיב יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה וגו'. אין שלום צום ושאר הימים הכתובים במגילת תענית בזמן הבית היו ימים טובים ואסורים בתענית עכשיו בטלה. ור' יוחנן וריב"ל אמרי לא בטלה הני ג' צומות הוא דתלינהו רחמ' בבנין הבית אבל הני כדקיימא באיסור הכי קיימי עד עכשיו שאסור ומתיב רב כהנא על מאן דאמר בטלה מגילת תענית מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד ואמר להן ר' יהושע צאו והתענו על מה שהתעניתם*) כלומר עברתם ופרקי' שני חנוכה דאיכא מצות הדלקת נר ונדחה אלא משום דמפרסים ניסא דחנוכה. ואותבון תוב מיהא בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטרייא כו' פי' היו כותבין בשטרות בשנת כך וכך ליוחנן כ"ג שהוא כהן לה' עליון ולמחר פורע זה את חובו ונמצא שטר קרוע מושלך באשפה ושם עליון כתוב בו וגזרו שלא להזכיר שם שמים בשטר כלל ובטלוהו ואותו היום שגזרו כך ג' בתשרי היה ועשוהו וקבעוהו כמו י"ט שאסור בתעניות ואי ס"ד בטלה מגילת תענית וכל הרוצה להתענות מתענה הראשונות בטלו האחרונות מחדשין ופרקי' זה שקבעוהו לג' בתשרי י"ט בזמן שהיה הבית קיים וכי אמרינן אנן דבטלה מגילת תענית אחר חרבן הבית

ואקשינן

נושא (המשך)
אמ' ר"פ וכו'
אין איסור
מאורע
נקבע צום
העשירי

מבנה
① ②
I - ר"ע
II - ר"ש

מבנה (ג')
△ (מזקף)
קושיות על
המ"ד
דבטלה
▽ תשובות

[פ"ו]

[פי' ע"ז תמצא בב"י א"ח ריש סי' תקנ]

[גי' הטור א"ח סי' תקו רבא]

תענית כו:

[תוספ' דסוטה פ"ו]

[צ"ל בחודש הרביעי]

◆◆◆

גליון הש"ס

גמ' ואני אין דורש כמותו. עיין בספר ברכי יוסף יו"ד סי' רמב סעיף ג :

הרא"ש גרס רב הונא ורב חיננא

---

*) נראה דצ"ל עברתם על דברי חכמים.